

Tammõ Kaia: nuuriga tüütegemine hoit hinnäst kah herksä!

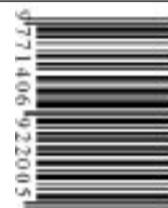
Kae lk 2

Meistrikäega tettü käsitüüsokulaat

Kae lk 3

Ruitlanõ: peris elo om ikäv!

Kae lk 4



Mõts või lõunatipu kaivandusõst pästä

HARJU ÜLLE
yille@umaleht.ee

Keskunnaministeerium võtt kaitsõ ala varigu ja laanõ (salu- ja laanemets) viien Eesti paigan, Vanal-Võromaal tahetas tetä vahtsõnõ luuduskaitsõala Eesti lõunatippu Karissõõdä külä ümbre.

Karissõõdä kaitsõala haard umbõs 1200 ha varikut ja 600 ha laant. Kaitsõala scen om suurõmb jago tuust maast, kohe ettevõtja tahassi tetä kats suurt dolokivikaivandust (kotussõ omma kaardi pääl triibulidse). Paikligu luuduskaitsõala rõõmustasõ – nä omma joba mitu aastat pallõlnu Piitre jõe kaitsõala suurõmbas tegemist, et kaivandusist päsedä.

Mõtsaurja ütelse, et kaivandusõ-oho peräst joht mõtsakaitsõdalla ei tetä. «Tävveste juhustigult lätõ kokko – valisimi vällä säändse ala riigimaal, kon varikut om kõgõ inämb,» selcf Tarto ülikooli luuduskaitsõõtiidläne Lõhmusõ Asko, kiä ministeeriumile viis kaitsõalalla vällä pakõ. «Ku kogokund tund kah, et tuu kant tulõ kaitsõ ala võtta, sis tuu õnnõ kinnitäs, et otsus om õigõ.»

Lõhmusõ Asko ütelf, et kaitsõ ala võtmisõs olf ilosat varikut

väega rassõ löüdä. «Tuu piaaigu ei olõki inämb alalõ,» ütelf miis. «Perämäidsil aastil om 40% riigimõtsast lakõs raotu. Tuu tähendäs, et varigu kaitsõala pääl om kah hulga lankõ scen. No kaimi tulõvikku – illos mõts kasus sinnä 50–100 aastaga.»

Karissõõdä kanti lähembäst uurnu Tarto ülikooli maastigüökoluug Palo Anneli ütelf, et kaitsõalast 80% pääl kasus laan vai varik. Viie vahtsõ kaitsõala kotsilõ om tuu kõgõ parõmb sais.

«Karissõõdä ala esierälidse plussi omma jõõmaastigu ni Läti ja Eesti kaitsõaladõ parõmb üttekõütmine,» seletä. «Tulõvikun passis tuu kant näütüses musta toonõkurõ elopaigas.»

Palo Anneli ütelf, et Karissõõdä kaitsõalal inämb mõtsa ei raota. Siinde, marja ja jahti või kävvü, nigu tahtmist om.

Varigu ja laanõ tund är tuust, et sääl om hää kuiv kõndi. Muld om hää, esieränis häste kasusõ sääl kuus, haav ja sarapuu. Esi kasunun mõtsan om näta ka pännä, vaherd ja jalajat.

Laan om puhmõnõ kuusistik vai pedästik, kon keväjä häitses väega hulga sinilille. Varik om laanõst vähä likõmb, sääl kasus ka lihavat haina, keväjä häitses varõsjalg.

Palga omma nõsõnu

HARJU ÜLLE
yille@umaleht.ee

Minevä nädäli Põlvan ja Võrol peetül tüümessil pakuti päält 150 tüükotussõ, mitmõ ala meistri saava palka päält tuhandõ euro ja eski hooldõkoton om palk miinumist korõmbalõ nõsõnu.

«Otsi kolmõ-nellä palkmajaehitäjät, joonestajat-projektiiirjät olõssi kah vaia – chitüstüüd om nigu celmidse buumi aigu,» ütelf OÜ Hobbiton Home üts juht Lõbu Ragner.

«Kõgõpäält saadami huvilidsõ Vanaajamaja palkchitüse kursusõlõ: nimä nägevä, mis tüü om, ja mi näemi, mis mihiga om tego,» ütelf tä. «Hää, et tõtõtukassa mass nuu kursusõ kinni.»

Ku mõlõmba omma rahul, sis saa Rāpinä kandin tüüd vähämbält Eesti keskmäse palgaga (1200 eurot bruto). Mändse tüümehoga sis rahul oltas? «Käe piät osava olõma ja uma pääga piät kah mõtlõma,» selcf Lõbu Ragner. «Piät tahtma oppi, kasus tulõ chitüs- vai mõtsatüükogõmus.»

Palkmajaehitäjä käävä tüüle 30–40 km takast. «Hääd tüütäjät om rassõ saia,» tunnif Lõbu. «Viimäne suurõmb otsminõ olf aasta tagasi – saimi nelä miist, kiä tuli vällämaalt tagasi. Vällämaalt tulõja mõistva ja tahtva tüüd tetä.»

«Ku 1000 eurot kätte saa, sis omma mehe valmis Soomõst är tulõma,» ütelf ka OÜ Aigren juhiabi Toomõ Kristi, kiä otsõ Võro tüümessil projekti-, objekti-, auto- ja kopajuhti. «Ku kuulutusõ vällä pannimi, sis mehe naksi õkva Soomõst kõlistama ja tüü kotsilõ uurma.»

Tä ütelf, et häid tüüliisi om rassõ saia ja näile piätki nelä numbriga palka masma.

«Tüüd tulõ pallo mano – suurõ objekti omma uutman,»



HARJU ÜLLE PILT

Toomõ Kristi (kural) ja Kibena Kadi Oüst Aigren pakõ tüümessil tüüd inemiisile, kiä mõistva juhti.

selef Toomõ Kristi. «Projekti-juhti om väega rassõ löüdä – tä piät olõma tii-insener. Autojuhti om kah rassõ saia – hää autojuhi joba tegevä tüüd –, a tüümessil saimi luutust. Kopajuhtõ om jäl veidü ja objektijuhi tüüd pelätäs: vastustus om suur, et kõik tetassi nigu vaia ja kiäki es kaibnu eelektrikaablil läbi.»

Päält 1000 euro saa palka eski talotüü iist. Mitmõ talonigu pakva esi säänest palka ja sama käü asõndustalonigu kotsilõ. Tuud tüüd tekõ Põlva tüümessil tutvõs Lõuna-Eesti tüüjuhataja Ainsalu Ove.

«Otsimi Põlva kanti kattõkolmõ inemist mano,» ütelf tä. «Tüü passis inemisele, kes tund põllumajandust, om harin varra üles tulõma ja kotost kavvõmbalõ tüüle sõitma.»

Lihttüü iist mastas kah parõmbahe

«No meil küll tuhandõst kõnõlõda ei saa, a kipõ inemine saa

kinäste tiini,» kõnõf Käose Maive, kiä pakõ Võro messil Jaagumäe talo tüükotussit. «Huuaig nakkas pääle, kõik põllu om vaia täüs panda ja sügüse üles võtta, sis om kõõgivilä puhastaminõ ja kuurmidõ välläsaatminõ – tüüd jakkus! Nii pallo ku tulõ, kõik võtami vasta. Huvi om uskmalda suur, voldiku saiva tunniga otsa.»

«Tüü om lihtsä, näütüses viineripiiragu sisse viinerit vai juusturullilõ juustu panda,» seleti Mõttusõ Kätilin ja Puusta Annika, kiä otsõ tüüliisi Võro Cristella pekrivabrikuhe. Nä olli peris murõligu, selle et tuutmist om inämb ja mano lätõ vaia 20–30 inemist.

«Tüüliisi om väega rassõ saia, inemiisil omma korgõ tahtmisõ ja tüüpakjit om pallo,» ütelf Kätilin. «12tunnisõ vahtusõ ja tüütüü ei passi pallodõlõ. Inemiisil omma sääl haigõ ja nä ei jõvva vahetust pistü saista.»

Palk om Cristellan alatõn

Tüütõtsja: es lövvä messil midägil!

Tõnu (45) Tsoorust: Mul hindäl om tüükotus olõman, no olli tõisilõ sohvris ja kai esi kah, midä pakutas. Ma olõ välläõpnu põllumiis, a tii bussijuhi tüüd. Tuu ei olõ kõgõ rassõmb tüü. Ku üüse piät üleväl olõma, sis om rassõmb.

Mu meelest om Eestin parla sääne värk, et tüüd tahetas hulga, a massa ei taha kiäki pallo üle miinumi.

Ma ütlesi kah, et alla 1000 ei lää tüüle, a ku sul om pere takan, sis piät vähämbäga lepmä. No ma olõ grupi pääl kah, pension om 130 eurot. Hobi kõrran tii viil ütete-tõist mano. 1000 kanti tuu nummõr om, millega saat är ellä, ku pere takan om. Mu naistõrahvas om välläõpnu koristaja, a tüül ei käü ja messil es lövvä kah midägil.

Tiina (49) Võrol: Olõ värskelt ilma tüüldä: raamadupidäjä kotus kuundõdi är.

Messil midägil es lövvä. Tahassi iks kontoritüüd, poodikassat vai tüüstüst es tahtnu, selle et olõ tüüvõimõtuspensionär. Ega ei olõ suurt luutust ja piä midägil mano opma. Palga pääle ei olõ mõtõlnu, pääasi, et ülepää tüü saa. Võrolt är minnä küll es tahtnu.

3.50 tunnist, tüütü iist saa 25% mano. Kuun saa tiini nii 600-700 eurot (bruto). Päält tuu saa Põlvast Võrolõ tüüandja kulul taksoga sõita. Rõugõ-Sännä kandist om plaan kah takso käümä panda, ku küländ huviliidsi pässi tulõma.

Jaanipääväl saa valmis Vahtsõliina hooldõkodo, kohe otsitas kah tüüliisi. «Tegevusjuhendaja, hooldusõdõ (4), õe abi (2), kokk ja koristaja,» lugi hoolõkodo juht Otsatalu Terje vaba tüükotussõ ette. Timä sõnno perrä om huviliidsi pallo, selle et palk om iks miinumist korgõmb, 500–600 eurot (bruto). Ku maja saa kundõsit täüs, võctas tüüle ka füsioterapeut.



Halli maatükü omma vällä pakutu mõtsakaitsõala jaos.

Edimäne võrokiilne jutupäiv

Sceni om Sännä kultuurimõisan Adsoni Arturi avvus luulõt locu, timahava omma latsõ sinnä oodõdu 27. 04. kell 12.30 Jaigi Juhani avvus võrokiilist juttõ kõnõlamä.

Jutupääväl omma oodõdu Vana-Võromaa latsõ. Egä osalinõ esitäs üte võrokiilise jutu, ette või kanda ka hindä luudut.

Kõgõ parõmba jutukõnõlõja valisõ vällä kullõja – egäüts saa anda helü umalõ lemmikulõ.

Sännä mõisan sündünü Jaigi Juhani (1899–1948) loomingun lövvüs pallo rahvaliidsi juttõ. Sännä külä ja taa lähkü kant om kultuurilidsõlt rikas kotus.

Tast Pärlijõõ veverest peri Adsoni Arturi avvus sceni peet võrokiilne luulõ lugõmisõ võistlus tulõ edespiten ütstõdõsõ ala jutupääväga.

Jutupääväl saa kirja panda nikani ku 21. 04. 2017. Jutupääväl kõrraldasõ Võro Instituut ja MTÜ Sännä Mõisakeskus kuuntüün MTÜga Sännä Kultuurimõis.

Paisutaminõ luubi all

Vanal-Võromaal om pia 130 paisu, mille jaos piässi umanigu timahava viilua küsümä.

Viilupa om vaia sis, ku viist tetäs hüdroenergijät, ku vett om paisutõt vähämbält miitre jago (ku viin eläse hõrnas vai harjus, sis 30 cm jago).

Ku pais om madalamb, sis tulõssi iks luataotlus är tetä, no keskkunnaammõt või sis otsus-

ta, et lupa ei olõki vaia.

Ammõt soovitas paisu-umanigõl hindäl viilupa küsüs: masma midägil ei piä ja lua saa hariligult lõppõmada aos. Minevä-aasta es saa tuud lupa terve Eesti pääle õnnõ kats küsüjät.

Keskkunnaammõdi Lõuna piirkunna viispetsialist Järve-mäe Meelis ütelf, et mi kandin om viiluba küsümädä hariligult

sis, ku naabri tüütüses. Kas ei lepita kokko, kiä piät lua küsümä vai ei lupa naabri vett paisuta.

Kiä ilmangi vii paisutamisõs lupa ei küsü, omma kopra. Keskkunnaammõdi JAVE büroo jahindusõ pääspetsialist Tanniku Margo ütelf, et perämädsel aol kaibasõ mikandi inemise kopra pääle veidü – 15–20 kõrda aastan. Vahtsõ jahisäädüse perrä või



KOHA PRIDU TSEHKENDÜS

koprapaisu ilma lupa küsümädä är lahku.

HARJU ÜLLE

Opata om vaia peris tüüd!

Tüünkäimisreformi tsõdõrõ ala om jäänü hulga inemiisi. Üts ja tõnõ kaibas meediän, et tä om tunnistõt terves ja actas tüüd otsma. Lugõ ette uma kümme tõpõ ja ütles: ma ei jõvva jo tüüd tetä!

No omgi nii: haigõ sälläga ei jõvva 12 tunni pistü saista ja viinerit saia sisse toppi. Olku tuu palk määne taht vai kofaku firma takso sinno kotost pääle. No ei jõvva lihtsäle.

A tuu om tüü, midä om. Ei olõ säänest tüüd, midä pakutas harotamisõs inemiisile, kiä ei jõvva täüsõuga tüüd tetä ja/vai omma joba ammu ilma tüüldä: karbikõisi, kaardikõisi ja lillikeisi meisterdämine, taldrikidõ maalminõ, lapiteki umblõminõ.

Sääne mõttõlda käsitüü nakkas pääle joba koolin ja inemise tüüle harotamisõs ei mõistõta kah midägi muud vällä paku. Opakõ kasvai söögitegemist, kokk saa iks tüüd. Opakõ mitte pelgämä egäsugutsit massinit. Ja miä om peris är unõhtõt – lõvva. Hää lõvva avitasõ häste rahha tiini, a inemine ei tulõ lihtsäle tuu pääle. Telefoni ja arvudi abiga saa müvvä, osta, nõvvo anda kasvai söögüst.

HARJU ÜLLE, päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä

Toimõndusõ aadrõs: Liiva 21, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Päätoimõndaja: Ülle Harju, tel 56 606 494
ylle@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiivi77@hotmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster, mariko.faster@gmail.com

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium: Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Aapo Ilves, Kaido Kama, Ülle Kauksi, Rainer Kuuba, Evar Saar.

Välläandja: Võro Selts VKKF. Trükjä: AS Võro Täht

Lehe välläandmist tugõva:



Uma Leht Internetin: www.umaleht.ee

Olõ Uma Lehe sõbõr:

www.facebook.com/umaleht

Vana pilt kõnõlõs

Pupikliinik Võro liinan

Kunagi olf Võro liinan umaette asotus, kon latsi mängoasjo praavitõdi.

1964. aastal tetti ETKVLi poodi Juveel tõsõ kõrra pääl vällalõ teeninduskombinaadi Tamula pupipolikliinik.

1960. aastil olf mängoasjo veidü ja nuu olli kalli. Latsõ hoitsõ ummi lemmikit väega ja ku mõni katski lätõ, olf ikmist paffõ. Sis tullgi pupipolikliinik appi. Pildi pääl om näta, kuis pupitohtri Urbaniku Elviira tege 1964. aasta keväjä kõrda pupi, kelle pää om kõvastõ vika saanu. Pupipolikliinikun tetti kõrda ka pehmit eläjit, massinit, rõivit jne.

Säälsaman man olli sukasilmi ülesvõtmisõ ja plastikaatmäntlide parandamisõ tüükua.

A seo nn Toonõkurõ maja (kunagidsõ umanigu Toonõ-

kurõ Jakobi perrä) tõsõ kõrra pääl olf Eesti Vabariigi edimädsel aol pildimehe Zopa Gustavi ateljee.

Parla om tuu maja (Kreutzwaldi 34, Vabadusõ uulidsa nuka pääl) alomadsõ kõrra pääl söögipuut.

No om Vana-Võromaa kultuurikua muusõumin näütüs «Mina ka!», näta saa ka vanõmbit mängoasjo. Oodami kaema ja jagama ummi mälestüisi vana ao mängoasjo kotsilõ.

RUUSMAA ARTHUR,
Vana-Võromaa muusõummõ
päävarahoitja



PILDI OMMA PERI VANA-VÕROMAA KULTUURIKUA MUUSÕUMIST

Pupikliinik Võrol Juveeli poodi tõsõ kõrra pääl.

Ku asast pallõ ei tiia, sis nakkatki pelgämä Tarkust kogokunnalõ!

Nii mõnõhki küläh om inemiisi, kes pelgäse vahtsõ suurõmba valla tulõkit. Ega inemise täpsele ei mõista üteldägi, midä nä pelgäse. Edimäne pelgämine om, et kuis ma sinnä vallamajja saa, tuu om kavvõh ja võõrah majah. Inemine kõnõlõs tuud murõt ka naabriilõ ja no pelgäs joba kats inemist. Ja nii kasus tuu hirm nigu lumõpall.

Inämbüseh kokkopantuh valduh jääs iks vanna valla-keskusõhe määnegi vastavõtupunkt alalõ. Ku om vaia asju aia, sõs ei piäki väega kavvõhe minemä. Esiasi, kas tuu vana majagi õkva tarõ takah olf.

Mu imä olõ-i viimädsõ kaskümmend aastat vallamajjah käänü. Ku vaia om olnu, sõs olõ ma tä iist asjo ajanu.

Ma esi käü ka vallamajja harva. Kõrd kuu joosul volikogo istungit kullõmah vai mõni kõrd aastah komisjoni kuuhõlõkil.

Suvõl hirmutõdi, et Orava pandas Rõugõ külge, ku mi iks Võromaa poolõ kaemi. Ma ütli jo sõs, et mullõ sünnüs ka nii.

Mul olõ-i vaiht, kavvõh tuu valla-majja om. Rohkõmb ku vallamajja om mul asja Tartohe, Villändihe ja Pärnohe, koh mu latsõ-latsõ eläse.

Hiussit lõika ma iks edesi Põlvah, kinno ja kontsõrdilõ käü Võro ni tiatrihe ja tohtri mano Tartohe. A vallaammõtnikõga aja asjo e-postiga.

Tõõsõs pelätäs, et suurõ valla volikokko väiku kotusõ kandidaadi ei päse. Tuu või nii olla, a või ka tõisildõ minnä. Ku üles säetäs umast kandist veidemb ja kimmämbit kandidaato, kes saava toetusõ hindälle, sõs om võimalik uma inemine sisse saia külh.



SÄINASTI ENE,

Orava, Vahtsõliina khk

A ku egä külä pand vällä hulga kandidaato, sõs läävä helü lakja ja kiäki näist ei päse volikokko.

Tark kogokund mõtlõs joba täämbä läbi, kellest näil vahtsõh volikogoh kõgõ rohkõmb kasu om, ja tege kõik tuu nimel, et uma inemise puult paffõ helüsit tulõssi.

A ku umavahel kokko ei lepütä, sõs olõ-i midägi nurista kah.

Ku süguses om valitsus ammõtlilikult vahtsõidõ valdu piiri paika pandnu, om egä väikumbki külä määnõdegi valla osa ja tävve mõistusõga volikogo ei jätä ummi inemiisi kokhi hättä. Tuu ei saa ülepeä jutuski tulla.

Nii et ma julgusta külh asja rahulikult võtma. Kül aig and arotust.

Tammõ Kaia: nuuriga tüütegemine hoit hinnäst kah herksä!

Põlva kooli ja Põlva gümnaasiumi oppaja Tammõ Kaia (54) sai Põlvamaa ettevõtlusõ edendäjä nimetüse – tä om pikkä aigu andnu latsilõ edesi ettevõtlusõ pisikut. 2016. aastal sai timä iistvidämisel algusõ 12 vahtsõt opilasfirmat.

Kuis su egapääväne kooliello vällä näge?

Põlva koolih (põhikuul – UL) oppa maatiidüst ja majandusoppust. Sääl om ka üts säitsmendä klassi minifirma. Põlva gümnaasiumih oppa majandust ja ettevõtlust, turundust ja juhi opilasfirmasid.

Mullõ miildüs oppaja tüü man nuuri inemiisi energia, rõõmsa miil, nali ja naar. Olõ kuulnu ütlemist, et nuuriga tüütämine hoit hinnäst kah herksä.

Mu edimäne opilasfirma Coolix nakaõ toimõndama 1990. aastidõ lõpuh. Andsõmi vällä kooli aolehte. Tuu olf paras sehkendämine, sõs õkva jõudsõva edimädsõ arvudi kuuli ja nuu olli väega algõlidsõ. Koolihehe firma toimõndõ kõik aig edesi ja leht ilmu kooni kooli lõpuni minevaasta.

Mille omma opilasfirma mooduh?

Põlva gümnaasiumi 11. klassist tahtsõ 36 last opilasfirmat tetä ja nii omgi seo aasta 12 firmat.

Nuu opilasõ piät olõma päälennakkaja, tüütegi ja hoolõlidsõ. Nä opva miiskunnatüüd, uma ao planiirmist, täpsüst raha-asjoh ja lõpus piät uma firma tegemisest ka hää tunnõ olõma. Vägi ei saa tuud tetä.

Opilasõ esi tegevä miiskunna, valiva, määnest asja vai teenüst nakkasõ tegemä. Opilasfirma om aktiaselsi vormih ettevõttõ läbitõgemine luumisõst kooni lõpõtämisõni. Tüü käü üte aasta, a tetä om paffõ. Tulõ tuuta, tetä pakõndi,



Tammõ Kaia latsõlats Henryga.

PILT ERÄKOGOST

kõrralda pähämäärmist (reklaami), müvvä, tetä raamadupidämist, kävvü laatu pääl. Opilasõ esi pandva edimält uma raha mängu, selle om tähtsõ naada kasumit tiinmä.

Juhendaja tüü om kaia perrä, et rahha es kulunu üle arvo paffõ, et täüdetäs reeglit ja kokkoleppit. Opilasfirmadõ programmi om kokko pandnu ja juht Junior Achievement Eesti. Opilasfirma omma Eestih väega mooduh. Veebruarih olf opilaslaadal 230 opilasfirmat.

Mito mu opilast om lännü edesi opma majandust põhi- vai lisaainõna. Mitmõ omma ka uma firma tennü. Opilasfirmaga toimõndaminõ and kogõmuisi ja avitas rahaasjost arvo saia.

Kuna sul tull mõtõ oppajas naada?

Latsõpõlvõh mängse sõpro, puppõ ja vanaimäga kuuli ja ma olli iks oppaja. Oostõ uma kommiraha iist Võrost raamadupoodist NSV Liidu füüsildise kaardi, kliipse suurõ kaardi neläst tüküst kokko ja tuu olf meil kotoh saina pääl. Vanaimä pidi näütämä mullõ jõki, järvi, mäki.

Maatiidüs meelüt minno: luudus, matka, mäc ja kavvõ maa... Mu matkahuvi om peri keskkoolist, ku klassijuhataja meid matkama vei.

Midä olõt latsõpõlvõst ütõh võtõnu?

Olõ sündinü ja edimält elänü Ida-Virumaal. Kolisimi perre-

Kiri



Kiri saada aadrõssil
Tartu 48, Võro liin
65609 Uma Leht vai
info@umaleht.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja näid lühendä. Kirä iist hono-
rari ei masta.

Toomõpuukõ kuts kullõma

Lasva valla lauluansambli Toomõpuukõ saa 20 aastat vanas. Kõik omma oodõdu aastapäevakontsõrdilõ 20.03. kell 12 Tsoigo külämajja.

Nimekirän om meid 12 lauljat, juhataõ Videri Koidu. Laulu olõmi paffõdõn kotus-
sin, ütõn olõmi lõõnõ ka Umal Pidot. Ku uman vallon om laulu-tandsupido, sis olõmi iks platsin. Ku laulma kutsutas, läämi hää meelega.

Kõgõ noorõmb laulja om 46aastanõ, kõgõ vanõmb (a väega nuuruslik) saa 81.

Soovi Toomõpuukõsõlõ hääd tervüst, nõkla kurku ja kimmäst häitsemist edesi!

RIITSAARÕ LAINÕ, laulja

ga Võro, ku olli 10aastanõ. Virolasõst sai võrokõnõ. Ku koolih tõõsõ küsse: «Mille sa siia elämä tullit?», es mõista ma vastada. Ma es saa arvo, midä tähendäs «mille».

Mu imä olf väega hää oppaja. Tä opaõ aoluku ja cestü kiilt. Paar aastat opaõ tä ka minno ja tuu tähend, et ma pidi hää hinde saamisõs egä kõrd ka kõkkõ innembä opitü tiidmä. Tä ütelf, et sõs ei arva kiäki, et ma olõ kergembähe hinde saanu. Esä olf mul eloaignõ mõtsamiis.

Lõpõti tuuaigsõ Fr. R. Kreutzwaldi nimelidsõ Võro I Keskkooli matõmaatiga-füüsikaklassi. Mu klassijuhataja olf Linno Avo, kiä om üts mu oppajaammõdi parõmbit iinkujõ täämbädseni.

Oppaja tüü om rassõ. Kui-muudu sa hinnäst laadit?

Mullõ väega miildüs maal ellä. Mul om suur lilliaid. Kasvata esi hindäle lille, proovi egäsugutsit sortõ.

Lemmigu omma vanaimä-
aigsõ floksi. Viil om mul põrkna- ja hernepinnär, tomadi, kurgi, sibularida ja maaõka, kats pinni, kass ja kilpkunn.

Mullõ miildüs visselemine, talvõl iä pääl ja suvõl rulluisõkõga. Olõ pia kümme aastat rulluisõmaratonõl käänü.

Miildüs ka uju ja talvõl suusata. 25 aastat olõ laulu Põlva Maarja kammõrkoorih. Piä tähtsäs raamatit ja loc paffõ. Kõik nuu tegemise avitasõ kooliväsimist unõhta ja hinnäst laati.

Ütle suuv vai mõtõ latsõ-vanõmbilõ.

Tugõgõ ummi latsi tegemiisi ja luuvust. Tundkõ näide tegemiisi vasta huvvi egä päiv. Kitke näid ja olkõ rõõmsa, et nä teil olõmah omma.

Küsse SÄINASTI ENE

Meistrikäega tettü käsitüüsokulaat

KUULMETS A HELI

Söögimeistri Värtoni Anti (37) vahet' Urvastõ Nõiarigi koka ammõdi paprotüü vasta, et jäässi aigu ka käsitüüsokulaadi tegemises.

«Mõtõ oll' juba ammu umma loomingulist puult soku-laadõ tegemisege arõnda,» kõnõlõs Anti, kiä om ka tordimeistri. «A kunagi es olõ tuus aigu. Ku mu 12aastanõ poig Kevin üt'et, et sukka nigunii rehkendä ei saa, sa olõt kõik aig tüül, sis oll' tuu viimäne tsilk karikan ja ma tull' sügüse Nõiarigist är.»

No om Anti Lõuna-Eesti hoolõkeskusõ toltlustusjuht – sääd söögikaardi kokku viie pansionaadi päält 700 inemise jaos, tege paprit ja kammandas tüüliisi. Tüüpäiv lõpõs kell viis õdagu ja kõik nädälvahetusõ omma kah vaba.

Anti tuu sokulaadikastikõsõ ja seletäs: «Edimält ma tei sokulaati ummi sõpru jaos ja kinkmises. 2015. aasta Kuldri kooli jõululaadas sai edimäst kõrda suurõmb laar tettüs ja säält tuu valla läts.»

Sõbrapääväs tull' joba karbi kah manu, naisipääväs taheti naisipääväsuvõga karbikõisi.



«Mu naanõ Jarnila tege soku-laadõlõ kabikõsõ ümbre, et olõs illus,» kõnõlõs Anti. «Tuu jaos sai ostõtus massin, millege saat egäsugumaisi vigurit paprõst vällä lõigada.»

Antil omma põra palukarüakama-, mustika-, vabarna-, ja mustika-arooniasokulaat. Jõulus märke tä vällä ubina-kardõmonisokulaadi. Omma nii tummõ, piimä-, ku ka valgõ sokulaadi.

«Põra omma mul valmis rõstidü joba rüähelbe miiga, a sokulaati ei olõ jõudnu viil tetä,» kahjatsõs miis.

Tälle hindäle miildüse kõgõ rohkõmb paloka-rüäkama- ja ubina-kardõmonisokulaat. Latsilõ miildüse rohkõmb valgõ sokulaadi, ütškõik mis sääl sis seen om.

Marja, mis sokulaadi sisse läävä, omma umast aiast kõfadu. «Eestin om ütõs firma, mis tege külmkuivatuid marju,» seletäs Anti. «Ku viit uma marja, sis tulõ odavamb, muidu om tuu pakikõnõ hirmsalõ kallis osta. Timahavva tahami maasikit kah laskõ kuivata.»

Sokulaadõ saa Anti kõrraga teta ütessä tükki. «Suurõmbas



RAUDSEPÄ JARNILA PILDID

Värtoni Anti tege sokulaadõ, timä naanõ Jarnila meisterdäs kinä karbikõsõ ümbre.

ei tahaki taad tegemist aia, muidu kaos tuu käsilde tegemise rõõm är,» kõnõlõs tä. «Näütõses temperiirmine võtt hulga aigu. Nigu silm päält lätt, nii om asi vussin. Sokulaadimassi piät kuumutama 45–47 kraadini, mitte rohkõmb, sis ruttu maha jahutama 29 kraadini. Sis saat maiguainõ sisse panda, sokulaadi vormi valla ja külmä panda. Om muiduki sääne masin kah olõman, kon esi man ei piä vahtma, a sis ei olõ tuu mu meelest inämb käsitüü.»

«Mahhes taad sokulaati viil pitä ei saa, tuuga om palflu

paprõmajandust, a tsiht om kimmähe sinnäpoolõ,» ütles miis.

Värtoni Anti sokulaadõ saa osta Vörult ja Urvastõst. No om tal tettü ka uma firma. Tuul om ka MoFuvihun uma lehekülg.

«Ku inemise helistäse ja küsüse, sis ma tii rohkõmb kõrraga kah, a ega mul suurt varru kotun ei olõ,» kõnõlõs Anti. «Tii nigu jõvva ja tuju om. Päälegi tii ma iks tortõ, nii magõhit ku soolatsit, kah edesi. Naisipääväs taheti esieranis palflu sefiirtortõ.»

Antil om himu kõik aig midägi vahtsõt pruuvi. «No näütõses tei sukaati,» ütles tä. «A tulõ hirmsalõ kallis ja kiäki ei osta... No ku Uma Mckiga Brüsselin käve, võti ütõn, ja kaarahelbeküpsisse kah. Üts eestläne ostõ küpsit ja sis tsipa ao pärast olliva kõik eestläse, kes sääl tüütiva, mul leti iin ja kõik küpsisse ostõti är. Inemise ütõliva, et näile tull' õkva kodu miilde. A prantslasõ ostõva jäl sukaadi är. Ütski prantslanõ es osta küpsissit ja ütõski eestläne es osta sukaati!»

Latsõ meisterdi perimõsmuusikilõ kingis 320 külmäkapi-käokiräst

Vana-Võromaa latsõ teivä Moisekatsi Elohelü jaos 320 käokiräst, kingitüse tulõtasõ rahvamuusigafestivaliõdõsilõ miilde festivaliõde autorit ja pääkõrraldajat Põdekrati Üllõet.

Käokirässe (ceesti k *lepatriinu*) omma tettü mitmõst esi matõrjaalist (vilt, lang, luidsa, karvatraat jne) ja kleebidü külmäkapi magnõdi paprõhoitja pääl. Mano om kirotõt 'käokiräs' kah.

Käokirä-kingitüisi meisterdi Vana-Võromaa latsõ kuu aigu.

Üten lei 14 latsiaida, kon om võrokeeline keelepesärühm: Veriora, Rāpinā, Sõmmõr-palo, Kuldri, Lusti (Antsla), Väimälä, Lasva, Harglõ kooli ja Rõugõ latsiaid, Põlvast Mesimumm ja Pihlapuu, Võro liinast Pākapiikk, Punamütsike



ja Sõleke.

Väikeisi meistrimiihi oll' kokko 260 – kipõmba saiva tetä mitu käokiräst.

Näid juhendi uma rühmā oppaja, avidi ka Võro instituudi keelepesäoppaja Lindsalu Evelyn ja Toomõ Triin.

Päält meisterdämise saiva latsõ kullõlda võrokeelitsit luulõtuusi ja laulõ, millen om tegeläses käokiräs.

Uma käokiräse saiva Moisekatsi Elohelü kõrraldaja kätte imäkeelepääväl (14.03.), külälise ja esinejä saava tuu festivali aigu.

Ettevõtõmisõ mõtõ tull' tuust, et Eesti rahvamuusigatüütõlõisi Moisekatsi Elohelü idee autor ja pääkõrraldaja Põdekrati Üllõet (1958–2016) juhtõs 1988. aastast folkloorirühmā Käokiräs.

Folkloorirühmā tsiht om

Tähemõrsja Moisekatsi Elohelül

Timahavadsõ Moisekatsi Elohelü festivali vallategemisel saa kullõlda Põlva kihlkunna rahvaviie perrä tettüt oratooriumi «Tähemõrsja».

Oratooriumi autor Meistri Erki üt'et, et muusikateos om pühendet Moisekatsi Elohelü pääkõrraldaja Põdekrati Üllõet elõtüüle.

«Olõmi pallo kõrdi ütõn lõõnü Moisekatsi Elohelül, kon Üllõet haard ütõn nii pallo inemiisi,» kõnõlõ tä. «Tähemõrsjaga» ütõlemi tälle aituma. Mullõ om rahvamuusigasäädide kirotaminõ olnu iks süämälähküne, eski võro kiil nakkas hillätassa külge.»

Oratooriumi laul ette vokaalansambli Miinus Seitse. Abis omma kammõrorkestri ja solisti, juhatas Sirbi Lauri.

«Tähemõrsja» saiss kuun 16 jaost, egänütõn om ütõs vai mitu rahvaviit. Nuu omma peri Hurda Jakobi rahvalaulõkogomikust «Vana kannel». Sinnä kogomikku kõfati rahvalaulõ 150 aastakka tagasi.

Põlva kandi rahvalaulõ vana-peräsest võro keelest ja mõttõtõst avidi arvu saiva Kalla Urmas, Sarvõ Mari ja Lintropi Aado.

«Tähemõrsja» luku tiidvā pallo soomõ-ugri rahva. Tuu luu päätegeläse omma veli ja sõsar, suur tamm ehk ilmapuu. Lugu om lühkült sääne: veli lätt ilma pite hulkma ja sõsar ei lövvä tedä inämb. Ilmapuu raotas maaha ja timäst tetäs sõsaralõ nii uhkõ kaasavara, et kosilasõs tulõva eski Päiv, Kuu ja Täht. Perämädele lätt sis sõsar mehele.



MÄGI MONIKA PILT

Võro Pākapiiku latsiaia Himpeli rühm ja näide käokirässe.

HARJU ÜLLE

21. – 22. 04. 2017
MOOSTEN

RAHVAMUUSIGATÜÜTLÜISI FESTIVAL
Moisekatsi Elohelü

Mooste võistluskontsõrdil astva üles:

- WANA WÕROMAA WUNKORKESTER • ARNO TAMM •
- HELIKRISTALLID • EMTA PÄRIMÜSMUUSIKUD •
- JAANIKA VENTSEL • MAIMU JÕGEDA • RUUT •
- ENESEIMETLEJATE KLUBI • FANFAAR VEINIKELDRIS •
- ÜMARLAUD • KOIDU TÄHED • KÄOKIRJAS •
- PÜHAPÄEVITAJAD • PERNU LÄTE • PÄLL KÕUK •
- SUUR TERTS • TÄHTHELLAD • TRIO WOLSKI (Rootsi)
- DANAROS (Rootsi) • MARIT FÄLT & RONA WILKIE (Norra/Soti)

PILETI PILETILEVIN
www.moostefolk.ee

Tõppä:

Rahapada

NAHKURI LIIDIA
Väimälä, Põlva khk

Mi talo üte naabripere me nimi olf Peeter, a kutsuti tedä Petras, tönökörd viil vanas Petras. Tä elli umah elämiseh naasõ ja katõ lat-sõga.

Muido es olnu hätägi, tulliva läbi, a ku sai, tükke tä iks taad topsipõhja kaema. Ku rohkõmb sai, sis olf peris kuri ja ai umma peret majast vällä. Ku pufoh es olõ, olf tä sõbralik inimene.

Viil unist tä tuust, et lõv-väs midägi säänest, mille iist saas iks rahha, sõs olõs elo kergemb ja es pidänu nii pallo tüüd tegemä ja vaiva nägemä. Tüütegemine Petralõ väega es miildü. Pernaanõ olf täl kül väega virk.

Naabripoisi kuulsõva toda Petra suuvi ja seletivä üt-skõrd Petralõ, et näide piiri pääl võso sech om ütse perädü suur kivi. Kivil omma määndsegi kirä pääl ja mõnõ kotusõ pääl tä nigu vilkas päävä käch. Mi ka tiidsemi tuud kivvi, a mõista es tuust midägi arvada.

Poisi seletivä Petralõ, et sääil või midägi all olla, innembägi om säänside kostustõ mant ütse-tõist lõütü, näütises rahapada – vaia om õnnõ kaiba.

Petra käve ummi eläjidega vaihõl sääil lähküh kafah. Järgmidsel pääväl võtsõgi Petra lapju karja ütseh ja nakaš kivi kõrvalt kaibma. Pia olli naabripoisi kah ko-



KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

hal, näide kafamaa es olõ tuust kavvõh. Nuu kaiva Petra tüüd ja itsitivä. Petra pidi kaibmisõ katski jätmä, selle et lõunavahe jõudsõ kätte ja sis pidivä eläjä kodo minemä. «Õdaguspoolõ kaiva edesi,» arvas Petra.

Lõunaaigu tõiva poisi kotost ütse vana malmpaatükü, kaasõs sai vana siibrikaas, ja mati tuu Petra tettühe kaivandustõ.

Õdaguspoolõ olfgi Petra jälki lapjuga platsih. Poisi katõkostõ kaiva mulgu veere pääl.

Kõrraga puttu lapju ots nigu millegi vasta. Petra hõigaš mulgust: «Pojakõsõ, minke no kaege eläjit, nuu omma joba tiid koh!» Poisi vasta: «Ei lää, mis sul sääil klõpsaf?»

«Tuu olf kivi,» ütelf Petra ja ronisi mulgust vällä. Üts poissõst hüpäs kipõstõ Petra asõmõlõ mulku ja rabasi tuu vana paatükü üskä, karaš mulgust vällä ja pand pagõma.

Petra juusksõ takah, vehksaš kässiga ja rüükse: «Kohe sa, korrat, mu rahaga lää!»

Kavvõmbal puhma takah visaš poiss potitükü maaha ja kattõ esi minemä.

Petra jõudsõ perrä, kai tuud potitükü, esi lõõtsuf ja mõmisi: «Kae koh tä rõibõ om mu rahha arotanu. Ankõ no mullõ kah kaibmisõ iist.»

Nurmõ pääl poisi naasõva, nii et vesi silmist tsilku. Külägi sai nalla kuulda ja naarda.

Aig lätš ja Petra unist iks

edesi, kuis kergemb saas. Lätš vahest ka kõgõ kõvõmbal tüüaol tarrõ plaani pidämä. Visaš sängü pikäle, säädse jala ilostõ sängu otsa pääle, a tükü ao peräst võidsõ joba ussaiaš kuulda Petra norskamist.

Tönökörd ütelf tuu kõgõ pääle perrele: «Ma olõ teid küländ elätänü – tekke esi kah.» Pere muidoki tekk kah esi.

Ku Petra topsipõhja veidemb kaenu ja esi ka kõik aig tüüh olnu, sis es olnu rahapata vajagi.

Rahapata es lõvvä näist kiäki. Nä saiva kah kõkkõ iks tüü ja vaivaga ja lõpus es olõ hätä midägi.

Äpärduš mütsüga

Taa lugu juhtu mu vanaesäga, kes eläs Rāpināl.

Hummogu olf vanaesäl kipõ bussi pääle. Rõivist vahetadõh istõs tä sängü pääle ja pand sinnä uma karvamütsü kah.

Must kass tõmmas hinnäst musta mütsü kõrvalt kerrä ja jäi magama.

Suurõ kipõga haarsõ vanaesä mütsü perrä, a haarsõ hoobis mustast kassist kinni. Kass hiitü ja lei küüdse vana-

esäle kätte. Vanaesä hõigaš: «Oh issakõnõ, mul om eloh must müts!»

PEKKA HELARI
Vilustõ põhikooli 5. klass

Bussijuhi hädä

Aastit tagasi olf mu esä bussijuht ja sõitsõ Võro-Tarto liini.

Ütskõrd jäi täl Tarton inne tagasitulõkit aigu ja tä lätš tõsõ bussijuhiga juttu aama. Aiva juttu ja kõndsõva ümb-

re bussi, et üteliisi kaia, kas bussiga om õks kõik kõrran.

Ütekõrraga kaiva, et kõrvalt saisva bussi alt nakaš midägi vällä juuskma.

Üts mammikõnõ lätš müüdä ja hiitü är, et bussi alt midägi juuskma nakaš. Mammikõnõ lätš bussi manu ja kopuf ussõ pääle.

Bussijuht kai aknõst vällä ja küsse: «Noh, mammikõnõ, miä murõs?» Mammai vastaš: «Juhikõnõ, teil juusk midägi bussi alt. Kas om midägi

katski lännu?»

Bussijuht ütelf mammilõ: «No sa kae perrä, miä bussil vika!» Mammai hiitü tuu pääle, rehäs käega ja pandõs joosuga minemä.

Perän ütelf tuu bussijuht, kel-lel bussi alt midägi juusksõ, et täl tulf sääne hädä pääle, et inämb es jõvva välläkäiku. Tõstsõ ruttu bussipõrmandu kaasõ üles ja laskõsgi sääilt uma sorina vällä.

EVESTUSE KAURI
Parksepä keskkooli 5. klass

Peris elo om ikäv!

Mul om vahtõnõ arvu-di ja naksi päält pikki aastit jälki kompuutri-mängõ mängmä.

Vanastõ mullõ es miildü, sõs olli mängu peris elost viletsämb graafika ja helüga, peris elo sisu olf kah mängõ umast kõvõmb.

No omma mängõ peris elost ette jõudnu.

Ku mullõ mängõn kiäki ei miildü, ma või täl pumppüssäga pää otsast laskõ vai auto alla aia. Ku mäng üle viskas, saa ma tõsõ mängõ võtta. Peris elon loksus pääväst päivä, aastast aastaha ütse ja sama plaat.

Tüüd inämb ei tii. Ma pruuv-sõ pikält tetä, a midä rohkõmb ma tüüd tei, tuud veidemb mul rahha oll.

Milles tüü? Kõrralik arvudi-mäng mass 60€, tollõga saa kuu aigu läbi. Internet mass 25€ kuu. Rohkõmb ei kulu kohegi. Ku iks ei liigu, kulus energiä kah kõvva veidemb ja süüki lätš kah veidemb, autokütust, autokummõ ja muud niisama. Rõivist kulus õnnõ püksiperse.

Mul ei olõ inämb murõht, kes Eurovisioonilõ lätš. Minke vai kõik! Vai kes parajahe valitsõs vai kes president om. Mu peräst võiti hindu nõsta vai alla laskõ, mu siitmine om nii aigladsõs lännu, et paki sardel-lega saa kats näälit läbi.



RUITLASÕ
OLAVI,
virtuaal-miis

Kai täambä üle hulga ao kõrras aolchte, et vast om midägi muutu-nu, huvitavambas lännu, a ei olõ.

Säidse eksoplanceti leüti, millega ei olõ midägi pääle naada.

Kanada akaademigu uurõ inemiisi kusõ-misõst ja tulf vällä, et arõnõnun maailman om seo egän riigin suurõst luust ütsegunõ. Tuu jaos võeti 250 ujalast proovi ja leüti, et inemise kusõsõ ujalas ja spaan vette egäl puul suurõst luust ütsepallo.

Ma ei imchtä. Maailman om üle 7 millärdi inemise. Ku egäüts kusõs üüpäävän puul liitrit, tege tuu kokko 3,5 millärdit liitrit kust, mis om tõisi sõnnoga 22 miljonni barrelit, ja kohegi piät tuu ummõhtõgi pandma.

Ma arva, hää Uma Lehe lugõjist spaasõbra, et parhil-lanõ peris elo ei olõ mu jaos. Kaegõ, tuu kusi ei püsü ujo-lan, tuu tulõ sääilt vällä ja lätš inemisiile päähä. Sõs tulõva inemiisil egäsugudsõ huvitava mõttõ, miä mullõ jälki huvitav-a ei olõ.

A hää, aig om hummogust süvvä. Täambädses om supi-luudsatäüs tatrikku, vast mahus sisse. Sõs lää tõmba arvutin aoviites paaril kusõpääll kõri läbi...

Tossu Tilda pajatusõ

Sepp es salli segäjit

Umäl aol tekk sepp Priidu uma abilisõga väega kõrra-likku tüüd. A tä es kannata sukugi, ku mõni tedä tüü mano segäma tulf.

Kutsmada küläliisist valla-saamisõs olli sepäl uma ka-valusõ.

Tuud juhtu sakõst, et sepi-kotta tükñ segäjä sääilt ärpalotõduisi püksõ vai kuhtiga är pagõsi. Priidu sellef, et sepätüü omgi sääne, kon tulõkibõna lindasõ. Öigust

jäi ülegi.

Ütskõrd astõ sepikotta aid-nik jutuga, et tulf kaema, kuis meistri tüüd tegevä.

Priidu haard nukast kõvõra toki, mille otsan olf närts. Tä tsusaš säändse «pintli» karastusvii anomahes nanaš nõgist vett aidnigu pääle tsuikma.

Esi lugi egä viskamisõ pääle: «Näet, kuis meistri tüüd tegevä! Jah, näet, kuis meistri tüüd tegevä!»

Läbilikõ ja ärhiitünü aidnik kai, kuis sepikuast kipõstõ vällä sai.

Piigli ei avida!

Üts miis võtsõ salahuisi naasõ, kedä õkva ülearutsõ silmä-iluga õnnistõt es olõ. Lätš kuun naasõga sugulaisi poolõ kartulivõtmisõ talussilõ.

Hummukusüük olf süüdü, rahvas kõik põllu pääl. Maja-peremiis lätš viil tarrõ kaema, kas sääilt iks tuli sai är lastus.

Tarõn olf tuusama nais-tõrahvas ja säädse hinnäst hoolõga piigli in.

Peremiis kai, ohaš ja ütelf: «Latsõkõnõ, ei avida siin pii-

gli kah inämb midägi!»

Suur tülü

Naanõ ja miis tülüsivä. Kõva helüga naanõ lõvvas ni, et terve külä helisi. Tasatsõmb miis es saa midägi vasta üteldä.

Kõrraga jäi naanõ vaiki. Miis küsse tassakõistõ: «Memmekene, mis nüüt juh-tu?» Naanõ käräf vasta: «Piä suu! Ma liimi proteesi suuhtõ tagasi ja röögi sis edesi!»

LEHE LONNI

Latsilõ

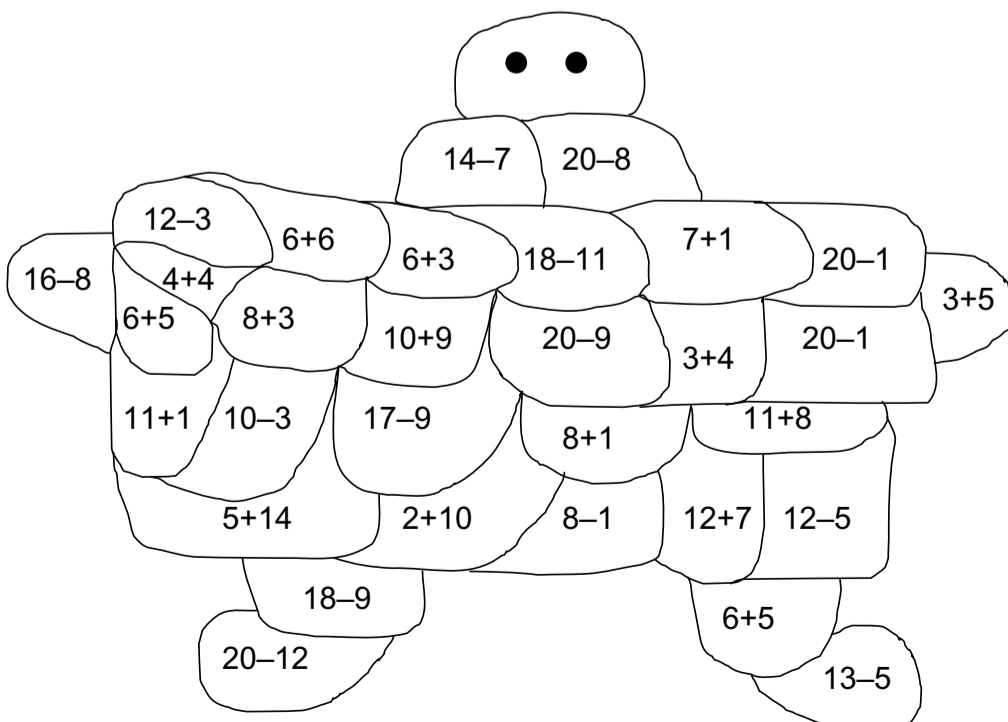
Latsinuka toimõndaja:
Fastrõ Mariko,
tel 56 213 177

Latsinuka tugõja:
Eesti Kultuurkapitali
Võrumaa ekspertgrupp



Rehkendä' ja värvi' är' sumomiis!

ütstõist = kõllanõ
katstõist = verrev
säidse = must
katõssa = valgõ
ütessä = rohilinõ
ütessätõist = pihlõnõ (orants)



Võrokiilse multika', kildamängõ' ja memoriini' latsilõ: wi.werro.ee/lastekas/

Kuuluda

Kuulutõsõ saatkõ
info@umaleht.ee vai
kõlistagõ
tel 78 22221



Esä 100. ja imä 95.
sünnüaastal mälehtämi
igavikun ummi armsit
vanõmbit

OLESKI
HUGO-OSVALDIT
JA LOVIISAT

Latsõ ja
näide perekunna



«Vahtõmbat Võromaalt!»
Vikerraadion egä neläpäävä kell 17.05!